

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2023 m. rugsėjis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	4
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	4
BK 36 straipsnio taikymas	4
<i>Dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės išnykus nusikalstamos veikos pavojingumui</i>	4
BK 72 straipsnio 5 dalies taikymas	4
<i>Dėl dviejų automobilio verčių konfiskavimo</i>	4
BK 75 straipsnio 3 dalies taikymas	6
<i>Dėl dalinio laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo</i>	6
BK 150 straipsnio 4 dalies, 153 straipsnio taikymas	6
<i>Dėl mažamečio asmens seksualinio prievartavimo atribojimo nuo tvirkinimo veiksmų</i>	6
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo laikymasis	7
BPK 10 straipsnio, 22 straipsnio 3 dalies, 44 straipsnio 7 dalies nuostatų laikymasis	7
<i>Dėl teisės į gynybą pažeidimo, kai teismai neužtikrina kaltinamojo teisės užduoti klausimų nukentėjusiajam</i>	7
BPK 20 straipsnio 5 dalies, 305 straipsnio 3 dalies, 331 straipsnio 2 dalies nuostatų laikymasis	8
<i>Dėl teismo pareigos išsamiai ir nešališkai ištirti bei įvertinti visas bylai teisingai išspręsti reikšmingas aplinkybes</i>	8
BPK 255 straipsnio 2 dalies, 256 straipsnio 1, 2, 3 dalių nuostatų laikymasis	9
<i>Dėl kaltinimo keitimo apeliacinės instancijos teisme</i>	9
II. CIVILINĖS BYLOS	10
Šeimos teisė	10
<i>Dėl kompensacijos už sutuoktiniui tekusių didesnę bendro turto dalį sumokėjimo termino atidėjimo</i>	10
<i>Dėl aktyvaus teismo vaidmens šeimos bylose sprendžiant dėl nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos užtikrinimo</i>	11
Daiktinė teisė	13
<i>Dėl kelio servituto turinio ir servituto turėtojo teisės įsirengti kelią be žemės sklypo savininko sutikimo</i>	13
<i>Dėl atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės, priteisiant kompensaciją, kai atidalijamas turtas yra renovuojamame daugiabučiame name ir už renovaciją neatsiskaityta</i>	14
Sutarčių teisė	15
<i>Dėl vienašališko sutarties nutraukimo</i>	15
Civilinė atsakomybė	17
<i>Dėl mokėtojo teisės susigrąžinti neautorizuotos operacijos sumą</i>	17
Statybų teisė	18
<i>Dėl gynybos būdo – įpareigojimo vykdyti įsipareigojimus ir įrengti projektinėje dokumentacijoje nurodytas automobilių statymo vietas, kai daugiabučiai gyvenamieji namai jau pripažinti tinkamais naudoti, – galimumo neginčijant pripažinimo tinkamais naudoti aktų, kuriems ginčyti suėjęs naikinamasis terminas</i>	18
Nemokumo teisė	19
<i>Dėl nekilnojamojo turto realizavimo fizinio asmens bankroto byloje, kai turtas priklauso ne tik bankrutuojančiam asmeniui, bet ir kitam bendraturčiui</i>	19
Civilinio proceso teisė	21
<i>Dėl viešojo administravimo subjekto atstovavimo išlaidų atlyginimo</i>	21
Viešieji pirkimai	21
<i>Dėl pirkimo būdu sudarytos sutarties keitimo, kai sumažėja atliekamų darbų apimtis</i>	21
Darbo teisė	23
<i>Dėl darbo pareigų pažeidimo pobūdžio</i>	23

I. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 36 straipsnio taikymas

Dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės išnykus nusikalstamos veikos pavojingumui

Apžvelgiamoje byloje asmuo buvo nuteistas pagal BK 259 straipsnio 2 dalį už kanapių (antžeminių dalių) įgijimą ir laikymą, neturint tikslo jas platinti. Kasaciniame skunde nuteistasis ir jo gynėjas teigė, kad byloje aktualus nuteistojo padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo praradimo (išnykimo) klausimas, nes įstatymų leidėjas svarsto galimybę panaikinti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 259 straipsnio 2 dalį.

Teisėjų kolegija išaiškino, kad asmens padaryta nusikalstama veika pavojingumą gali prarasti įvykus esminiams ar labai reikšmingiems valstybės politinio, ekonominio ar socialinio gyvenimo pokyčiams, kurie įvyksta nepriklausomai nuo kaltininko valios ir gali apimti visą valstybę arba atskirus šalies regionus. Pasikeitimai turi būti tokie reikšmingi, kad pavojingumo netektų ne tik konkreti veika, bet ir visos kitos tokios rūšies veikos. Taip pat galimi atvejai, kai dėl pasikeitusių aplinkybių veika netenka pavojingumo, tačiau įstatymų leidėjas nespėja suderinti atitinkamų baudžiamojo įstatymo nuostatų dėl tokios veikos nebaudžiamumo. Tokiu atveju ši klausimą gali išspręsti byla nagrinėjantis teismas. Kartu kasacinis teismas nurodė, kad BK 36 straipsnio nuostatų taikymo pagrindas – asmens ar jo padarytos veikos pavojingumo išnykimas – susidaro praėjus tam tikram laikui po nusikalstamos veikos padarymo, kai paaiškėja tam tikros aplinkybės ar sąlygos, kurios neegzistavo nusikalstamos veikos padarymo metu. Vis dėlto šių aplinkybių (sąlygų) atsiradimo faktas pats savaime nelemia atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, nes pagal BK padarytos nusikalstamos veikos teisinis vertinimas kaip nusikalstamos nesikeičia. Kiekvieną atskirą situaciją teismas įvertina *ad hoc* (tuo konkrečiu metu) pagal BK 36 straipsnio nuostatas ir priima atitinkamą sprendimą.

Teisėjų kolegijos nuomone, kasatoriai nepagrįstai teismo pareigą taikyti BK straipsnį sutapatino su teismo įgaliojimais nustatyti jo taikymo pagrindus. Nors gramatinė BK 36 straipsnio nuostatų analizė suponuoja, kad nustatius pirmiau aptartas sąlygas asmuo turi būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės išnykus nusikalstamos veikos pavojingumui, tačiau kasacinis teismas pažymėjo, jog atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės aptariamam pagrindui turi būti taikomas tik tuo atveju, kai teismas konstatuoja BK 36 straipsnyje nurodytų sąlygų egzistavimą.

Teisėjų kolegija sutiko su kasatoriais, kad jų nurodyta įstatymo pataisa išties registruota Lietuvos Respublikos Seime, tačiau kartu atkreipė dėmesį į tai, jog analogiško pobūdžio įstatymo pataisos buvo inicijuotos ir anksčiau, ir pabrėžė, kad vien tik atitinkamos įstatymo pataisos iniciatyva parlamente nesuponuoja, jog aptariama nusikalstama veika bus neabejotinai dekriminalizuota ar aiškiai prarado pavojingumą. Be to, kasatorių akcentuojama iniciatyva negali būti vertinama kaip nauja, vienareikšmė visuotinio požiūrio į padarytą nusikalstamą veiką (jos pavojingumą) kaita ar nauja kryptis.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nusprendė, kad teismai tinkamai taikė ir aiškino BK 36 straipsnio nuostatas, dėl to nuteistojo ir jo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-197-648/2023

BK 72 straipsnio 5 dalies taikymas

Dėl dviejų automobilio verčių konfiskavimo

Šioje baudžiamojoje byloje asmuo buvo nuteistas pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį (dvi veikos) galutine subendrinta arešto bausme už tai, kad automobilį vairavo būdamas neblaivus ir pirmu atveju vengė neblaivumo patikrinimo, kai jam buvo nustatyti neblaivumo požymiai, o antru atveju jam buvo

nustatytas 1,97 promilės neblaivumas. Vadovaujantis BK 72 straipsnio 5 dalimi, nuspręsta iš asmens išieškoti dvi automobilio vertes atitinkančią pinigų sumą – 102 820 Eur. Nuteistasis ir jo gynėjas kasaciniame skunde teigė, kad konfiskuotino turto vertė viršija įstatyme nustatytos baudmės – baudos – maksimalų dydį.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nusikalstamos veikos padarymo priemonės konfiskavimo tikslas – pirmiausia atimti galimybę dar kartą panaudoti šią priemonę nusikalstamais tikslais, taip pat daryti atitinkamą prevencinį poveikį taip veikti linkusiems asmenims. Konfiskuojant ne pačią priemonę, bet jos vertę atitinkančią sumą, užtikrinami prevenciniai tikslai, tai yra kad kiti asmenys susilaikytų nuo panašaus pobūdžio nusikalstamų veikų ir kad nebūtų bandoma nusikalstamais tikslais panaudoti kitiems asmenims priklausančius daiktus, taip išvengiant jų konfiskavimo rizikos. Tokiu atveju labai aktualu apsvarstyti konfiskuotinos priemonės vertės išieškojimo proporcingumą, tai yra atsižvelgti tiek į padaryto nusikaltimo aplinkybes, tiek į nusikaltimą padariusį asmenį apibūdinančius duomenis ir kitas šiam klausimui išspręsti turinčias reikšmės aplinkybes. Toks teisinis reguliavimas užkerta kelią atvejams, kai kaltininkas sąmoningai daro nusikalstamas veikas su svetimu naudojamu turtu, žinodamas, kad toks turtas negali būti konfiskuojamas, ir kartu užtikrinamos teisės asmenų, kurie su savo turtu elgėsi apdairiai. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad teismas, svarstydamas BK 72 straipsnio 5 dalyje nustatytos baudžiamojo poveikio priemonės taikymo proporcingumo klausimą, turi diskreciją spręsti, ar iš asmens konfiskuojama visa konfiskuotino turto vertė, ar tik jos dalis. Sprendžiant, koks konfiskuotino turto vertės dydis laikytinas proporcingu, didelę reikšmę turi tai, kiek analogiško pobūdžio nusikalstamų veikų asmuo padarė, be kita ko, ir naudodamas tą pačią priemonę.

Apžvelgiamoje byloje teisėjų kolegija nustatė, kad automobilį, kurį naudojant buvo padarytos dvi nusikalstamos veikos, teismai pripažino nusikalstamos veikos padarymo priemone. Byloje nebuvo galimybės automobilio konfiskuoti vadovaujantis BK 72 straipsnio 3 dalimi, nes jis nuosavybės teise nepriklausė nuteistajam, dėl to abiejų instancijų teismai taikė BK 72 straipsnio 5 dalį. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nuteistasis per itin trumpą laiką (mažiau nei mėnesį laiko) padarė dvi analogiško pobūdžio nusikalstamas veikas vairuodamas tą patį automobilį. Be to, antrą nusikalstamą veiką jis padarė, nepaisydamas to, jog jam jau buvo paskirtos kardomosios priemonės – specialiosios teisės sustabdymas ir dokumento (vairuotojo pažymėjimo) paėmimas. Teisėjų kolegijos vertinimu, nuteistasis savo elgesiu demonstravo abejingumą tiek jam paskirtiems apribojimams, tiek teisės aktų reikalavimams, tiek, svarbiausia, kitų asmenų saugumui.

Be to, kasacinis teismas pažymėjo, kad baudžiamojo poveikio priemonės paskyrimas kartu su bausme tuo pačiu apkaltinamuoju nuosprendžiu nelaikytinas asmens patraukimu baudžiamajon atsakomybėn ir nubaudimu du kartus už tą pačią nusikalstamą veiką. Tokioje situacijoje taip pat nėra pagrindo teigti, kad yra paskirtos dvi baudmės. Paskirtos baudmės rūšis ir dydis yra viena iš aplinkybių vertinant turto konfiskavimo ar konfiskuotino turto vertės išieškojimo proporcingumą. Teisėjų kolegija konstatavo, kad kasatorių argumentai, nukreipti į maksimalų įstatyme nurodytos baudos dydį, nėra niekaip susiję su konfiskuotino turto verte, kuri nėra ribojama įstatymų, juolab įvertinus ir tai, kad šioje byloje buvo paskirta arešto baudmė. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad baudžiamojo poveikio priemonė, taip pat kaip ir baudmė, yra skiriama už kiekvieną nusikalstamą veiką atskirai. Tai reiškia, kad apeliacinės instancijos teismas turėjo paskirti dvi baudžiamojo poveikio priemones – turto konfiskavimą, kartu nurodydamas konkrečios nusikalstamos veikos metu buvusią automobilio vertę. Nors baudžiamojo poveikio priemonės nėra bendrinamos ir su subendrinta bausme yra paskiriama viena baudžiamojo poveikio priemonė, tačiau apeliacinės instancijos teismas, nurodydamas bendrą išieškotiną sumą, esminių pažeidimų nepadarė.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistojo ir jo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-719/2023

BK 75 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl dalinio laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo

Apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai iš dalies atidėjo nuteistajam paskirtą laisvės atėmimo bausmę. Kasaciniu skundu nuteistasis nesutiko su tokia apeliacinės instancijos teismo išvada.

Kasacinis teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą, nusprendė, kad pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes baudžiamąjį įstatymą, t. y. bausmės skyrimo normas ir BK 75 straipsnio taikymo praktikoje formuojamas taisyklės, tinkamai taikė apeliacinės instancijos teismas. Teisėjų kolegija nustatė, kad nuteistasis padarė tris nusikalstamas veikas, iš kurių dvi priskiriamos apysunkių ir viena – nesunkių nusikaltimų kategorijoms. Byloje nustatytos dvi nuteistojo atsakomybę sunkinančios aplinkybės: tai, kad nusikalstamas veikas jis įvykdė veikdamas organizuota grupe, ir tai, kad nusikalto būdamas recidyvistas. Vieną nusikalstamą veiką nuteistasis įvykdė probacijos laikotarpiu, t. y. būdamas teistas iš esmės už analogiškų nusikalstamų veikų padarymą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tai neužkerta kelio taikyti bausmės vykdymo atidėjimą. BK 75 straipsnyje nenustatyta tiesioginio draudimo taikyti laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą asmeniui, kuris turi neišnykusį teistumą už anksčiau padarytus nusikaltimus ar kuriam jau buvo taikytos tokio įstatymo nuostatos. Tačiau tokiam asmeniui bausmės vykdymo atidėjimas gali būti taikomas tik išimtiniais atvejais, motyvuojant ir atsižvelgiant į padarytų nusikaltimų padarymo aplinkybes bei kaltininko asmenybę, teismui konstatavus, kad bylos aplinkybių visuma neleidžia abejoti, kad laisvės atėmimo bausmė realiai gali būti neatliekama, o kilus dėl to pagrįstų abejonių šis institutas neturi būti taikomas. Taigi, jeigu asmeniui jau buvo taikytas bausmės vykdymo atidėjimo institutas, jis nusikaltimą padarė bausmės vykdymo atidėjimo metu, tam, kad tokiam asmeniui būtų galima atidėti laisvės atėmimo bausmės vykdymą dar kartą, būtina nustatyti esminių aplinkybių, apibūdinančių jo asmenybę, pasikeitimą (naujų atsiradimą), kuris sudarytų pagrindą manyti, jog asmuo daugiau nenusikals. Teisėjų kolegija konstatavo, kad tokių aplinkybių byloje nenustatyta. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad vieną nusikalstamą veiką nuteistasis vykdė kelerius metus, per šiuos metus jis įgijo ir realizavo daugiau nei penkiasdešimt transporto priemonių, žinodamas, kad jos gautos nusikalstamu būdu, nusikaltimai buvo vykdomi organizuotos grupės, o nuteistasis buvo jos organizatorius, t. y. jo nusikalstami veiksmai atitiko didžiausią pavojingumo laipsnį iš visų organizuotos grupės narių.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistojo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-203-976/2023

BK 150 straipsnio 4 dalies, 153 straipsnio taikymas

Dėl mažamečio asmens seksualinio prievartavimo atribojimo nuo tvirkinimo veiksmų

Kasaciniame skunde nuteistojo gynėjas nurodė, kad teismai netinkamai pritaikė BK 150 straipsnio 4 dalį, nes tik kaip spėjimas ir prielaida vertintinos teismo išvados, jog nukentėjusysis, verčiamas kaltininko, lieti jo lytinį organą, o po to kaltininkas laižė ir paėmė į burną nukentėjusiojo lytinį organą. Kasatoriaus nuomone, esant abejonių dėl jo ginamojo veiksmų apimties, teismas negalėjo jam taikyti griežtesnę atsakomybę nustatančios BK 150 straipsnio 4 dalies, o kaltininko veiką galėjo vertinti nebent kaip tvirkinamuosius veiksmus pagal BK 153 straipsnį.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, atribojant BK 150 straipsnyje nurodytą lytinės aistros tenkinimą kitokio fizinio sąlyčio būdu nuo BK 153 straipsnyje nurodytų tvirkinamųjų veiksmų, turi būti įvertinamas su mažamečiu asmeniu atliekamų neteisėtų veiksmų seksualinis pobūdis ir jų intensyvumas. Be to, seksualinį prievartavimą pagal BK 150 straipsnį gali sudaryti ne bet koks fizinis sąlytis su nukentėjusiuoju, o tik toks, kuriuo tenkinama lytinė aistra ir kuris pagal savo poveikį ir neigiamus padarinius palyginamas su prievartine sueitimi, atlikta natūralia, analine arba oraline forma.

Kasacinis teismas konstatavo, kad, priešingai nei nurodoma kasaciniame skunde, bylą nagrinėję teismai, nepažeisdami įrodymų vertinimo taisyklių, padarė patikimą išvadą apie bylos aplinkybes, kad įvykio metu nukentėjusysis, verčiamas kaltininko, lieté jo lytinį organą, o po to kaltininkas laižė ir paėmė į burną nukentėjusiojo lytinį organą. Teisėjų kolegija išaiškino, kad šie veiksmai, susiję su lytinių organų dirginimu, pagal savo turinį ir pobūdį atitinka lytinės aistros tenkinimo kriterijų. Pagal savo poveikį nukentėjusiajam jie prilygintini prievartinei sueičiai, nes kaltininko veiksmai buvo viena iš priežasčių, lėmusių mišrų asmenybės sutrikimą nukentėjusiajam. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad po įvykio mažametis nukentėjusysis jautėsi negerai, jam buvo baisu. Kaltininkas buvo sulaukęs amžiaus, nuo kurio asmenys atsako pagal BK 150 straipsnio 4 dalį. Teisėjų kolegijos vertinimu, atliktų veiksmų seka, kad jis įviliojo mažametį nukentėjusįjį į nuošalią vietą, kur vėliau atliko seksualinio prievartavimo turinį atitinkančius veiksmus, leidžia daryti išvadą, kad kaltininkas veikė tyčia. Taigi kasacinis teismas nusprendė, kad įvykdyta veika visiškai atitinka BK 150 straipsnio 4 dalyje nurodytus mažamečio asmens seksualinio prievartavimo požymius ir jų aiškinimą teismų praktikoje, dėl to vertinti juos kaip tvirkinamuosius veiksmus pagal BK 153 straipsnį nėra teisinio pagrindo.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistojo gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-199-648/2023

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo laikymasis

BPK 10 straipsnio, 22 straipsnio 3 dalies, 44 straipsnio 7 dalies nuostatų laikymasis

Dėl teisės į gynybą pažeidimo, kai teismai neužtikrina kaltinamojo teisės užduoti klausimų nukentėjusiajam

Apžvelgiamoje byloje kasaciniame skunde nuteistojo gynėjas teigė, kad teismai neužtikrino jo ginamojo kaip kaltinamojo teisės užduoti klausimų mažamečiui nukentėjusiajam ir taip iš esmės pažeidė jo teises į teisingą teismo procesą, teisę į gynybą, kurios sudėtinė dalis yra kaltinamojo teisė pačiam apklausti liudytojus arba prašyti, kad liudytojai būtų apklausti.

Teisėjų kolegija nurodė, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką baudžiamosiose bylose, vadovaujasi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos gairėmis ir orientuoja teismų praktiką į tai, kad galima remtis liudytojo (nukentėjusiojo), kuriam kaltininkas negalėjo užduoti klausimų, duotais parodymais, jei jie tenkina šiuos reikalavimus: 1) liudytojo (nukentėjusiojo) parodymai, duoti pirmiau procese, gauti iš esmės nepažeidus baudžiamojo proceso įstatymo; 2) liudytojo (nukentėjusiojo) nedalyvavimo tolesniame baudžiamajame procese priežastis yra svarbi; 3) liudytojo (nukentėjusiojo) parodymų vertinimas buvo paskutinė priemonė bylos aplinkybėms nustatyti; 4) liudytojo (nukentėjusiojo) parodymai yra patikimi. Kartu nagrinėjamos bylos kontekste teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad nepilnamečiai paprastai apklausiami ne daugiau kaip vieną kartą, ir tais atvejais, kai ikiteisminio tyrimo metu būtina pakartotinė nepilnamečio liudytojo ar nepilnamečio nukentėjusiojo apklausa, juos paprastai apklausia tas pats asmuo. Jų apklausos metu turi būti daromas vaizdo ir garso įrašas. Nepilnametis liudytojas ir nepilnametis nukentėjusysis į teisiąją posėdį šaukiami tik išimtiniais atvejais (BPK 186 straipsnio 2 dalis).

Apžvelgiamoje byloje teismai tikrino mažamečio nukentėjusiojo apklausos pas ikiteisminio tyrimo teisėją teisėtumą ir nenustatė, kad nukentėjusiojo apklausa ikiteisminio tyrimo metu buvo atlikta pažeidžiant BPK nuostatas, reglamentuojančias tokias apklausas. Byloje nustatyta, kad ikiteisminio tyrimo teisėja apklausė nukentėjusįjį laikydamasi BPK 184, 186 straipsnių reikalavimų, dalyvaujant prokurerei, nukentėjusiojo atstovei pagal įstatymą, nukentėjusiojo įgaliotai atstovei advokatei, psichologei, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistei ir vertėjai. Atliekant apklausą buvo daromas jos vaizdo ir garso įrašas. Apklausos metu nukentėjusysis davė parodymus apie įvykio aplinkybes, bet atsisakė nurodyti kai kuriuos kaltinamojo veiksmus įvykio metu, tačiau sutiko juos nupiešti. Po nukentėjusiojo apklausos buvo surašytas apklausos protokolas, prie jo pridėti ir nukentėjusiojo piešiniai, protokolą pasirašė visi jame dalyvavę asmenys. Teismai taip pat nustatė,

kad apie nukentėjusiojo apklausą pas ikiteisminio tyrimo teisėją nebuvo pranešta nuteistajam ar jo gynėjui, nes nepilnamečio apklausos metu jam dar nebuvo pareikštas įtarimas, jis nebuvo pripažintas įtariamu (įtarimas jam pareikštas vėliau). Taigi, teismai padarė pagrįstą išvadą, kad pranešti nuteistajam ar jo gynėjui apie ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamą nukentėjusiojo apklausą nebuvo teisinio pagrindo, nurodyto BPK 184 straipsnio 4 dalyje. Kasacinis teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, jog pagrindas pareikšti įtarimus nuteistajam atsirado būtent po mažamečio nukentėjusiojo apklausos, gavus pakankamai duomenų įtarimams pagrįsti.

Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad teismai atidžiai vertino bylos aplinkybes sprendami, ar nukentėjusiojo nedalyvavimo tolesniame baudžiamajame procese priežastis buvo svarbi. Bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme įrodymų tyrimo metu gynyba neteikė prašymų apklausti teisme mažametį nukentėjusįjį, toks prašymas buvo išsakytas tik baigiamųjų kalbų metu. Teismas nusprendė neapklausti nukentėjusiojo, įvertinęs jo teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės akte padarytą išvadą, kad, atsižvelgiant į nukentėjusiojo vengimą pasakoti apie įvyki, praėjusį laiko tarpą nuo įvykio bei esant mažai tikimybei, kad jis duotų išsamesnius parodymus, daugiau apklausti ar jam dalyvauti kituose ikiteisminio ar teismo tyrimo procesiniuose veiksmuose nerekomenduojama, taip pat vienos iš ekspertizės aktą surašiusių ekspertės paaiškinimus teisme, kad nors atlikdamos ekspertizę ekspertės turėjo galimybę pasikviesti vaiką į antrą apklausą, tačiau šiuo atveju priėmė sprendimą to nedaryti, nes nukentėjusysis rodė nuovargį ir išgyvenimą, o tai daro rimtą įtaką jo psichikai ir gerovei.

Teisėjų kolegijos vertinimu, teismai pagrįstai nustatė, kad nukentėjusiojo nedalyvavimo tolesniuose baudžiamąjo proceso veiksmuose priežastis buvo svarbi. Nukentėjusiojo parodymai, užfiksuoti apklausos metu pas ikiteisminio tyrimo teisėją, yra patikimi ir nėra vieninteliai, kuriais buvo pagrįstas apkaltinamasis nuosprendis. Nukentėjusiojo apklausos vaizdo įrašas teismo posėdžio metu buvo peržiūrėtas, nuteistasis ir jo gynėjas tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teisme turėjo galimybę ginčyti nukentėjusiojo parodymų teisingumą bei patikimumą ir ja aktyviai naudojosi. Taigi, tai, kad gynyba teisme negalėjo užduoti klausimų nukentėjusiajam, atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją byloje, nereiškia esminio teisės į teisingą teismą ar teisės į gynybą pažeidimo.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad, nuteistajam ar jo gynėjui nesudarius galimybės apklausti nukentėjusįjį, gynybos teisės nebuvo apribotos pažeidžiant BPK 10 straipsnio, 22 straipsnio 3 dalies, 44 straipsnio 5, 7 dalių nuostatas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-199-648/2023

BPK 20 straipsnio 5 dalies, 305 straipsnio 3 dalies, 331 straipsnio 2 dalies nuostatų laikymasis

Dėl teismo pareigos išsamiai ir nešališkai ištirti bei įvertinti visas bylai teisingai išspręsti reikšmingas aplinkybes

Apžvelgiamoje byloje prokurorė kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas įrodymus vertino pažeisdamas BPK 20 straipsnio 5 dalies nuostatas ir tai lėmė klaidingą išteisinamojo nuosprendžio priėmimą.

Kasacinis teismas nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, naikindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir priimdamas naują nuosprendį ar jį pakeisdamas, turi aiškiai nurodyti pirmosios instancijos teismo padarytus įstatymo taikymo pažeidimus, įrodymų vertinimo klaidas, kitus nustatytus pirmosios instancijos teismo nuosprendžio esminius trūkumus, taip pat ir motyvus, kuriais vadovaudamasis atmeta arba kitaip įvertina apskųsto nuosprendžio įrodymus (BPK 331 straipsnio 2 dalis). Toks nuosprendis yra teisėtas ir pagrįstas, kai jame padarytos išvados dėl visų nuosprendyje sprendžiamų klausimų yra pagrįstos išsamiai, nešališkai ištirtais ir teisingai įvertintais įrodymais, atitinkančiais BPK 20 straipsnio 3 ir 4 dalyse nurodytus reikalavimus.

Apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas, panaikindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendį, konstatavo, kad pirmosios instancijos teismo ištirti ir įvertinti duomenys neleidžia daryti pakankamai pagrįstos išvados, jog asmuo, pagrobęs automobilį, ar asmuo, kuriam šis

automobilis buvo perduotas, perdavė automobilį išteisintajam. Šių išvadų pagrindu apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir priėmė išteisinamąjį nuosprendį. Apeliacinis teismas nurodė, kad yra išnaudotos visos galimybės pašalinti kilusias abejones, o nepašalintos abejonės turi būti aiškinamos baudžiamojo atsakomybės traukiamo asmens naudai (lot. *in dubio pro reo*). Tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, tokią išvadą apeliacinės instancijos teismas padarė iš esmės nesiėmęs jokių realių BPK nurodytų priemonių, kad būtų pašalintos dėl tam tikrų aplinkybių kilusios abejonės.

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad kitokios nei pirmosios instancijos teismo padarytos išvados gali būti tiek naujai gautų duomenų, tiek išsamaus jau esančių byloje įrodymų vertinimo metu nustatytų aplinkybių rezultatas. Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas įrodymų tyrimo neatliko, o priešingą, nei priimtas pirmosios instancijos teismo, sprendimą motyvavo kitokiu fragmentišku ir selektyviu tų pačių bylos duomenų vertinimu.

Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad vertindamas įrodymus apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalį – neištyrė ir neįvertino visų bylai teisingai išspręsti reikšmingų aplinkybių, selektyviai vertino įrodymus, nesiėmė priemonių kilusioms abejonėms ir prieštaravimams pašalinti. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismo išvadų nuoseklumui, išsamumui ir pagrįstumui keliami reikalavimai turi būti įgyvendinami ne tik pripažįstant asmenį kaltu, bet ir išteisinant jį dėl pareiktų kaltinimų. Tais atvejais, kai teismas abejones aiškina kaltinamojo naudai, iš teismo sprendimo turinio turi būti aišku, kokiais argumentais remdamasis teismas vienais įrodymais remiasi, o kitais – ne. Šioje byloje skundžiamą nuosprendį priėmęs apeliacinės instancijos teismas dalį bylos duomenų ir nustatytų aplinkybių nutylėjo, sutelkdamas dėmesį į gynėjo iškeltas prielaidas ir iš dalies joms pritardamas.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismo atliktas įrodymų vertinimas buvo neišsamus ir fragmentiškas, pažeidžiantis BPK 20 straipsnio 5 dalies nuostatas, o priimto nuosprendžio turinys neatitinka BPK 305 straipsnio 3 dalyje, 331 straipsnio 2 dalyje šios rūšies teismo nuosprendžiui keliamų reikalavimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198-976/2023

BPK 255 straipsnio 2 dalies, 256 straipsnio 1, 2, 3 dalių nuostatų laikymasis

Dėl kaltinimo keitimo apeliacinės instancijos teisme

Apžvelgiamoje byloje prokuroras kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas, padaręs pirmosios instancijos teismo nuosprendžio pakeitimus ir nuteistojo nusikalstamą veiką perkvalifikavęs iš BK 260 straipsnio 2 dalies į BK 259 straipsnio 1 dalį, pakeitė tiek esminę faktinę aplinkybę, tiek veikos kvalifikavimą, tačiau nei kaltinamajam, nei kitiems proceso dalyviams teisme nepranešė apie galimą kaltinime nurodytos veikos faktinių aplinkybių pakeitimą iš esmės skirtingomis bei kaltinime nurodytos veikos perkvalifikavimą, taip pažeisdamas BPK 255 straipsnio 2 dalies ir 256 straipsnio 1, 2, 3 dalių nuostatas.

Kasacinis teismas nurodė, kad nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės laikomos iš esmės skirtingomis nuo kaltinime nurodytųjų, jei jų pakeitimas teisme, iš anksto nepranešus apie tokią galimybę, suvaržytų kaltinamojo teisę į gynybą, t. y. gynyba dėl pasikeitusių aplinkybių būtų kitokia. Taigi teismas turi įvertinti keistinių nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių pobūdį ir spręsti, ar jos reikšmingos užtikrinant kaltinamojo teisę į gynybą. Paprastai laikoma, kad keičiamos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte nurodytųjų, jeigu dėl to keičiasi veikos kvalifikavimas, jos apimtis, tai lemia griežtesnės bausmės skyrimą ir pan.

Apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad nėra jokių duomenų, patvirtinančių, jog nuteistasis turėjo tikslą platinti narkotinę medžiagą. Dėl to, nesant nuteistojo veiksmuose BK 260 straipsnio 2 dalyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymio – tikslo parduoti ar kitaip platinti narkotines medžiagas, teismas nusprendė nuteistojo veiką iš BK 260 straipsnio 2 dalies perkvalifikuoti į BK 259 straipsnio 1 dalį, apie tokią galimybę nepranešęs nei nuteistajam, nei kitiems proceso dalyviams. Taigi, nagrinėjamu atveju apeliacinės instancijos teismas tik pašalino vieną

nusikalstamą veiką kvalifikuojantį požymį, tai suteikė pagrindą nuteistojo veiką perkvalifikuoti pagal švelnesnę baudžiamąją atsakomybę nustatanti BK straipsnį.

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad tuo atveju, kai teismas šalina iš kaltinimo tam tikras faktines aplinkybes ar perkvalifikuoja nusikalstamą veiką ne savo iniciatyva, bet atsižvelgdamas į kaltinamojo ar jo gynėjo teismo proceso metu ar apeliaciniame skunde pateiktą prašymą ir (ar) argumentus, išankstinis proceso dalyvių išpėjimas apie galimą kaltinimo keitimą praranda savo teisinę reikšmę teisei į gynybą užtikrinti. Iš bylos medžiagos matyti, kad apeliacinės instancijos teismas nusikalstamos veikos perkvalifikavimo klausimą išnagrinėjo pagal nuteistojo apeliacinį skundą, kuriame, be kita ko, nuteistasis prašė jo veiką iš BK 260 straipsnio 2 dalies perkvalifikuoti į BK 259 straipsnio 1 dalį, nes tikslas platinti narkotinę medžiagą nepagrįstas jokiais duomenimis. Taigi, toks faktinių aplinkybių keitimas apeliacinės instancijos teisme, priešingai nei kasaciniame skunde tvirtina prokuroras, nebuvo procesinis netikėtumas nei nuteistajam, nei kitiems nagrinėjimo teisme dalyviams. Tiek nuteistasis, tiek ir kiti nagrinėjimo teisme dalyviai apeliacinio proceso metu turėjo galimybę išsakyti teisinius argumentus dėl galimai kaltinime keistinių faktinių aplinkybių ir tokiu keitimu nebuvo pasunkinta nuteistojo teisė į gynybą.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, perkvalifikuodamas nuteistojo veiką iš BK 260 straipsnio 2 dalies į BK 259 straipsnio 1 dalį, apie tokią galimybę nuteistajam iš anksto nepranešęs, nepadarė baudžiamąjo proceso įstatymo pažeidimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-194-719/2023

II. CIVILINĖS BYLOS

Šeimos teisė

Dėl kompensacijos už sutuoktiniui tekusią didesnę bendro turto dalį sumokėjimo termino atidėjimo

Ieškovė prašė nutraukti šalių sudarytą santuoką dėl atsakovo kaltės, padalyti santuokoje įgytą turtą, atsakovui priteisti piniginę kompensaciją už ieškovei natūra priteistą atsakovui priklausantią nekilnojamojo turto dalį, išspręsti kitus su santuokos nutraukimu susijusius klausimus.

Atsakovas priešieškiniu prašė nutraukti šalių santuoką dėl abiejų sutuoktinių kaltės, pripažinti bendrąja jungtine šalių nuosavybe ieškovės vardu įregistruotą gyvenamąjį namą ir žemės sklypą ir priteisti jį ieškovei asmeninės nuosavybės teise, priteisti atsakovui asmeninės nuosavybės teise kitą turtą, o ieškovei iš atsakovo – piniginę kompensaciją už jai tekusią mažesnę turto dalį.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį ir priešieškinį patenkino iš dalies – nutraukė šalių santuoką dėl abiejų sutuoktinių kaltės, išsprendė santuokos nutraukimo padarinių klausimus ir kitus turto padalijimo klausimus, be to, priteisė ieškovei iš atsakovo kompensaciją už atsakovui tenkančią didesnę bendro turto dalį, nustatydamas 3 metų terminą, skaičiuojamą nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, kompensacijai sumokėti.

Apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį dėl kompensacijos ieškovei priteisimo, padidindamas kompensacijos sumą.

Kasaciniu skundu ieškovė ginčijo teismų procesinių sprendimų dalis, kuriomis kompensacijos ieškovei sumokėjimas išdėstytas 3 metams nepateikus adekvataus šios prievolės įvykdymo užtikrinimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad CK 3.117 straipsnio 3 dalyje yra nustatyta ne tik didesnę turto dalį gavusio sutuoktinio pareiga sumokėti kitam sutuoktiniui kompensaciją, bet ir galimybė atidėti šios kompensacijos sumokėjimo terminą – aptariamoje normoje nurodyta, kad, pateikus adekvatų šios prievolės įvykdymo užtikrinimą, teismas kompensacijos išmokėjimą gali atidėti, bet ne ilgiau kaip 2 metams.

Kasacinis teismas pabrėžė, kad CK 3.117 straipsnio 3 dalis yra specialioji norma, taikoma tuo atveju, kai santuokos nutraukimo byloje sprendžiant klausimą dėl sutuoktinių turto padalijimo kyla

poreikis priteisti iš vieno sutuoktinio kitam jam tekusią didesnę turto dalį atitinkančią kompensaciją, o joje nustatytos kompensacijos sumokėjimo sąlygos yra skirtos abiejų sutuoktinių interesų pusiausvyrai užtikrinti: viena vertus, sutuoktiniui, kuriam santuokos nutraukimo byloje atsirado prievolė sumokėti kitam sutuoktiniui kompensaciją už jam priteistą didesnę turto dalį, yra sudaromos sąlygos tinkamai pasiruošti įvykdyti tokią prievolę (parduoti turtą, gauti paskolą ar kitu būdu sukaupti reikiamą pinigų sumą); antra vertus, kompensacijos sumokėjimo termino atidėjimas neturėtų nepagrįstai suvaržyti ir kito sutuoktinio, kuriam yra priteista kompensacija, teisių, kadangi, pirma, galimybė atidėti kompensacijos sumokėjimo terminą yra nustatyta tik tuo atveju, jeigu tokią kompensaciją turintis mokėti sutuoktinis pateiks adekvatų šios prievolės įvykdymo užtikrinimą, antra, įstatyme yra nustatytas maksimalus 2 metų terminas, kurio teismas, priimdamas sprendimą dėl kompensacijos sumokėjimo termino atidėjimo, negali viršyti.

Kasacinis teismas išaiškino, kad santuokos nutraukimo bylą nagrinėjantis pirmosios instancijos teismas, gavęs šalies prašymą atidėti kompensacijos sumokėjimo terminą (ar, kaip nagrinėjamoje byloje, jį išdėstyti), turi įvertinti, ar tokį prašymą pareiškusi šalis įvykdė minėtą reikalavimą ir pateikė prievolės įvykdymo užtikrinimą. Kompensacijos išmokėjimo termino atidėjimo prašančiai šaliai nepateikus adekvataus prievolės išmokėti kompensaciją įvykdymo užtikrinimo, teismas turėtų išaiškinti jai pareigą jį pateikti ir šios pareigos neįvykdymo teisinės pasekmės, taip pat suteikti šaliai galimybę per protingą terminą įvykdyti šį reikalavimą. Tuo atveju, jeigu šalis per teismo nustatytą terminą įvykdo įstatyme nustatytą reikalavimą ir pateikia adekvatų prievolės įvykdymo užtikrinimą, teismas turėtų toliau spręsti, ar konkrečiu atveju yra pagrindas atidėti kompensacijos sumokėjimą ir kokiam terminui, neviršijančiam 2 metų, jis gali būti atidėtas. Aplinkybė, kad šalis atsisako pateikti adekvatų prievolės įvykdymo užtikrinimą ar per teismo nustatytą terminą jo nepateikia, sudaro teismui pagrindą atmesti šalies prašymą atidėti kompensacijos sumokėjimo terminą.

Teisėjų kolegija nurodė, kad pirmosios instancijos teismas, nustatęs esant pagrindą atidėti ieškovei iš atsakovo priteistos kompensacijos sumokėjimo terminą 3 metams, nepareikalavo iš atsakovo šios prievolės įvykdymo užtikrinimo, o apeliacinės instancijos teismas, nepaisydamas to, kad pirmosios instancijos teismas kompensacijos sumokėjimą atidėjo ilgesniam, nei nustatyta CK 3.117 straipsnio 3 dalyje, terminui ir nesant prievolės įvykdymo užtikrinimo, neištaisė pirmosios instancijos teismo padarytos klaidos.

Teisėjų kolegija pabrėžė, kad teismai vadovavosi ne specialia šiuos teisinius santykius reglamentuojančia nuostata, bet taikė bendrą CPK 284 straipsnio 1 dalies normą, reglamentuojančią sprendimo vykdymo atidėjimą, todėl netinkamai taikė CK 3.117 straipsnio 3 dalį ir CPK 284 straipsnio 1 dalį ir pažeidė CK 3.117 straipsnio 3 dalyje nustatytą sutuoktinių teisių ir pareigų pusiausvyrą – atidėję atsakovo prievolės ieškovei įvykdymą ilgesniam, nei nurodyta įstatyme, terminui ir sudarę atsakovui sąlygas išvengti pareigos pateikti adekvatų šios prievolės įvykdymo užtikrinimą, teismai suteikė atsakovui nepagrįstą pranašumą prieš ieškovę ir kartu apsunkino ieškovės, kaip atsakovo kreditorės, teisinę padėtį.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino atitinkamas teismų procesinių sprendimų dalis ir klausimą dėl kompensacijos sumokėjimo termino atidėjimo perdavė iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-252-421/2023

Dėl aktyvaus teismo vaidmens šeimos bylose sprendžiant dėl nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos užtikrinimo

Ieškovas prašė teismo nutraukti jo ir atsakovės santuoką dėl abiejų sutuoktinių kaltės; padalyti santuokoje įgytą turtą; išspręsti kitus su santuokos nutraukimu susijusius klausimus.

Atsakovė priešieškiniu prašė nutraukti santuoką dėl ieškovo kaltės; priteisti iš ieškovo neturtinės žalos atlyginimą; padidinti šalių dukterims priteistą išlaikymą; padalyti bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę lygiomis dalimis; išspręsti kitus su santuokos nutraukimu susijusius klausimus.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį ir priešieškinį patenkino iš dalies: nutraukė šalių santuoką dėl ieškovo kaltės; priteisė atsakovei neturtinės žalos atlyginimą; padidino iš ieškovo priteistą išlaikymą dukterims; pripažino asmenine ieškovo nuosavybe jo ūkyje naudojamus daiktus; padalijo santuokoje įgytą turtą: priteisė ieškovui asmeninės nuosavybės teise visą kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą natūra (įskaitant neįregistruotą gyvenamąjį namą); priteisė atsakovei automobilį ir piniginę kompensaciją iš ieškovo už jam atitenkančią didesnę santuokos metu įgyto turto dalį; išsprendė kitus su santuokos nutraukimu susijusius klausimus.

Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs atsakovės apeliacinį skundą, pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą: padidino priteistą išlaikymą kiekvienai dukteriai; savo iniciatyva suteikė atsakovei teisę (nustatė uzufruktą) iki vaikų pilnametystės naudotis ieškovui priklausančiu gyvenamuoju namu su priklausiniais.

Apeliacinės instancijos teismas įvertino, kad ieškovui priklausančiame gyvenamajame name yra atsakovės ir jos nepilnamečių dukterų nuolatinė gyvenamoji vieta ir vienintelis būstas, kito būsto atsakovė neturi. Siekdama apginti nepilnamečių vaikų interesus ir jų teisę būti aprūpintiems gyvenamuoju būstu, teisėjų kolegija savo iniciatyva nustatė atsakovei teisę (uzufruktą) naudotis ieškovui priklausančiu gyvenamuoju namu su priklausiniais iki vaikų pilnametystės. Teisėjų kolegijos vertinimu, uzufrukto nustatymas nepažeis ieškovo interesų; ieškovas ginčo name šiuo metu negyvena, turi kitą gyvenamąjį būstą. Be to, jis, gyvendamas be vaikų ir disponuodamas pakankamai didelėmis pajamomis, turi daugiau galimybių išsinuomoti gyvenamąjį būstą, jo turtinė padėtis yra geresnė nei atsakovės, jam lieka daug nekilnojamojo turto.

Ieškovas kasaciniame skunde nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, savo iniciatyva nustatydamas uzufruktą jo turtui, pažeidė proceso teisės normas, reglamentuojančias aktyvų teismo vaidmenį šeimos byloje. Atsakovė viso proceso metu buvo atstovaujama profesionalios teisininkės (advokatės), neprašė nustatyti uzufrukto į konkretų ieškovui priklausančią turtą, reikalavimus dėl santuokos nutraukimo padarinių pareiškė abu sutuoktiniai, procesas vyko vadovaujantis dispozityvumo ir rungimosi principais, nebuvo sprendžiama dėl nepilnamečių vaikų teisių ir interesų gynimo, sutuoktinio išlaikymo, bylos aplinkybės nepatvirtina, kad byloje egzistuoja viešojo intereso gynimo būtinumas. Be to, apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai uzufrukto pabaigą susiejo su vaikų pilnametyste, o ne su piniginių kompensacijos išmokėjimu.

Kasacinis teismas pripažino nepagrįstais ieškovo argumentus dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių aktyvų teismo vaidmenį šeimos byloje, netinkamo taikymo. Kasacinis teismas pabrėžė, kad CK įtvirtintas nepilnamečio vaiko teisės naudotis gyvenamąja patalpa išlikimas, kai vaiko tėvai nutraukia santuoką (CK 3.71 straipsnis). Įstatymu teismui suteikiama teisė nustatyti uzufruktą į gyvenamąją patalpą nepilnamečiams vaikams ir sutuoktiniui, su kuriuo lieka gyventi nepilnamečiai vaikai, nors gyvenamoji patalpa nuosavybės teise priklauso kitam sutuoktiniui. Uzufrukto terminas nustatomas iki vaiko pilnametystės. Vaikui sulaukus pilnametystės uzufruktas baigiasi.

Kasacinis teismas nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai įvertino byloje susiklosčiusią faktinę situaciją, kai šalių nepilnamečių vaikų gyvenamoji vieta nustatyta su atsakove, tačiau teismų sprendimų pagrindu atsakovė neteko nuosavybės teisės į gyvenamąjį namą, kaip lemiančią poreikį teismui veikti aktyviai siekiant užtikrinti nepilnamečių vaikų interesus, konkrečiai – teisę į būstą, ir skundžiamoje nutartyje tai išsamiai argumentavo.

Tačiau kasacinis teismas pripažino pagrįstu kasacinio skundo argumentą, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai uzufrukto pabaigą susiejo su vaikų pilnametyste, o ne su piniginių kompensacijos išmokėjimu. Kasacinis teismas įvertino aplinkybę, kad atsakovei priteista piniginių kompensaciją už ieškovui atitenkančią didesnę santuokos metu įgyto turto dalį, kuri yra pakankama tam, kad atsakovė įsigytų asmeninį gyvenamąjį būstą gyventi kartu su nepilnamečiais vaikais, todėl nusprendė, kad uzufrukto galiojimas ieškovo turtui po to, kai jis išmokės atsakovei priteistą kompensaciją, neproporcingai varžytų jo nuosavybės teisę ir neatitiktų byloje konstatuotos uzufrukto nustatymo paskirties.

Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, kasacinis teismas pakeitė apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria nuspręsta dėl uzufrukto nustatymo, ir suteikė teisę (uzufruktą) atsakovei

naudotis ieškoviui priklausančiu gyvenamuoju namu, iki ieškovas sumokės atsakovei priteistą piniginę kompensaciją, bet ne ilgiau nei iki nepilnamečių vaikų pilnametystės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-179-378/2023

Daiktinė teisė

Dėl kelio servituto turinio ir servituto turėtojo teisės įsirengti kelią be žemės sklypo savininko sutikimo

Ieškovas kreipėsi į teismą, prašydamas leisti jam be žemės sklypo savininko (atsakovo) sutikimo atlikti servituto kelio, esančio atsakovui nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype, remonto darbus, nepažeidžiant kelio matmenų. Ieškovas nurodė, kad jis planuoja sau priklausančiame žemės sklype kasti naudingą iškaseną, todėl būtina suremontuoti atsakovo žemės sklype esantį kelią tam, kad juo galėtų išvežti savo sklype iškasamą smėlį.

Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinį, iš esmės leisdamas ieškoviui įrengti atsakovo sklype kelią, pritaikytą važiuoti sunkiasvorėms transporto priemonėms. Teismas konstatavo, kad atsakovo žemės sklype nustatyto kelio servituto vietoje yra galimybė važiuoti transporto priemonėmis, ieškovas naudojosi kelio servitutu. Neatlikus servituto kelio remonto darbų, ieškovas negali naudotis kelio servitutu savo teisėms ir teisėtiems interesams įgyvendinti, t. y., pakeitus ieškoviui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo paskirtį, eksploatuoti šio sklypo kaip naudingųjų iškasenų teritorijos. Teismo nuomone, servituto kelio, einančio per atsakovui priklausančią pievą, sutvirtinimas nesuvaržytų atsakovo teisių, nes dėl kelio remonto darbų nebūtų pakeista nei kelio servituto apimtis, nei jo turinys ar paskirtis.

Apeliacinės instancijos teismas paliko nepakeistą pirmosios instancijos teismo sprendimą remdamasis iš esmės tais pačiais motyvais.

Pateiktame kasaciniame skunde atsakovas teigė, kad teismai, leisdami ieškoviui įrengti jo sklype kelią, nepagrįstai išplėtė pirminį registruoto kelio servituto turinį. Kelio servitutas buvo nustatytas ieškovo žemės ūkio paskirties sklypui, be to, buvo registruotas tik kelio servitutas, bet pats kelias neįrengtas, tai – per pievą einantis takas.

Kasacinis teismas nurodė, kad kelio servituto turinys nebuvo konkrečiai nustatytas, todėl teismai turėjo jo turinį aiškinti pagal CK 4.112 straipsnio 2, 3 dalis, t. y. kilus abejonių dėl servituto ir nesant galimybių jį nustatyti, laikoma, kad servitutas mažiausias, be to, servituto turinį lemia viešpataujančiojo daikto naudojimo pagal paskirtį poreikiai. Nagrinėjamu atveju kelio servitutas nustatytas administraciniu aktu tuo metu, kai tiek ieškovo, tiek atsakovo žemės sklypai buvo žemės ūkio paskirties. Tai reiškia, kad ieškovas turėjo teisę atsakovo sklypu važiuoti ne bet kokiomis (įvairiomis) transporto priemonėmis, bet tik žemės ūkio veiklai naudojama technika. Kelio servituto naudojimą lėmė ir žemės ūkio darbų sezoniškumas bei intensyvumas.

Kasacinis teismas nurodė ir tai, kad teismai nepagrįstai ieškovo veiksmus, kuriems atlikti jis prašė teismo leidimo, vertino kaip kelio remontą, bet ne kaip kelio įrengimą. Augaliniu sluoksniu padengto žemės sklypo, kuriame yra daugiametė pieva, vieta, neturinti nė vieno kelio elemento, nors joje ir nustatytas kelio servitutas, nėra kelias Lietuvos Respublikos kelių įstatymo prasme. Augalinio sluoksnio pašalinimas ir pagrindinių kelio elementų – kelio sankasos, kurią ketinama supilti iš smėlio ir žvyro mišinio, įrengimas bei griovių vandeniui nutekėti įrengimas kelio pakraščiuose yra kelio tiesimas (įrengimas), bet ne jo remontas, taigi negali būti remontuojama tai, ko nėra.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad kelio servitutas – tai teisė naudotis kitam asmeniui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo dalimi susisiekimo tikslais. Tokia žemės sklypo vieta (kelio servitutas) gali turėti kelio elementų Kelių įstatymo prasme, bet gali jų ir neturėti. Svarbu, kad tokia vieta kiek įmanoma labiau atitiktų kelio (tako) reikalavimus.

Pakeitus ieškoviui priklausančio žemės sklypo pagrindinę žemės naudojimo paskirtį iš žemės ūkio į kitą ir nustačius naudojimo būdą – naudingųjų iškasenų teritorijos, ieškovas ketina įgyvendinti teisę į žemės sklypą, naudodamas jį pagal naujai nustatytą pagrindinę žemės naudojimo paskirtį ir naudojimo būdą, t. y. vežti sunkvežimiais smėlį ir važiuoti kita smėlio karjerui eksploatuoti

naudojama technika, ir pasinaudodamas atsakovo sklype nustatyto kelio servitutu, kuriuo jam suteikta tik teisė važiuoti žemės ūkio veiklai naudojama technika.

Kasacinis teismas padarė išvadą, kad teismai netinkamai aiškino kelio servitutą reglamentuojančias teisės normas ir taip pakeitė kelio servituto turinį, nes leido be atsakovo sutikimo įrengti smėlį vežančioms transporto priemonėms tinkamą važiuoti kelią. Teismai taip iš esmės ieškovui suteikė teisę, kuri jam nebuvo suteikta administraciniu aktu nustatant kelio servitutą.

Kasacinis teismas panaikino teismų procesinius sprendimus ir ieškinį atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-181-403/2023

Dėl atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės, priteisiant kompensaciją, kai atidalijamas turtas yra renovuojamame daugiabučiame name ir už renovaciją neatsiskaityta

Byloje kilo ginčas dėl atsakovei iš ieškovės priteistinos kompensacijos dydžio, atsižvelgiant į tai, kad butas yra renovuojamame daugiabučiame gyvenamajame name ir renovacijos išlaidos nėra ieškovės ir atsakovės, kaip buto bendraturčių, apmokėtos.

Ieškovė prašė atidalyti jai nuosavybės teise priklausančią buto dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės su atsakove Lietuvos valstybe; valstybei priklausančią buto dalį priteisti ieškovei, o atsakovei – piniginę kompensaciją už ieškovei priteistą buto dalį; priteisti ieškovei iš atsakovės skolą už komunalines paslaugas ir procesines palūkanas. Ieškovė nurodė, kad buto dalis priklausė jos patėviui, jam mirus, šį turtą paveldėjo valstybė. Ieškovė visą gyvenimą rūpinasi butu, jame gyvena, todėl buto priteisimas jos nuosavybėn labiausiai atitiktų jos interesus, teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principus.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino iš dalies, t. y. atidalijo ieškovei nuosavybės teise priklausančią buto dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės su atsakove: atsakovei priklausančią buto dalį priteisė ieškovei, o atsakovei priteisė iš ieškovės piniginę kompensaciją; priteisė ieškovei iš atsakovės išlaidų už komunalines paslaugas atlyginimą ir procesines palūkanas; kitą ieškinio dalį atmetė. Spręsdamas dėl atsakovei priteistinos kompensacijos už ieškovei tenkančią buto dalį, teismas nurodė, kad buto vertinimo ataskaita parengta apžiūrėjus ir įvertinus butą, joje nurodyta sprendimo priėmimo dieną aktuali turto vertė, iš ataskaitos turinio matyti, kad buvo įvertinta daugiabučio namo renovacijos įtaka turto vertei, dėl to teismas atsakovei priteisė joje nustatytą buto dalies vertę.

Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą pagal ieškovės apeliacinį skundą, pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą – sumažino atsakovei iš ieškovės priteistą piniginę kompensaciją. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad atidalijimo atveju, vienai iš šalių priteisus piniginę kompensaciją, buto savininke tampa šalis, kuriai butas priteistas natūra ir kuriai atiteks prievolė sumokėti už renovaciją. Įvertinusi duomenis apie ginčo butui tenkantį paskolos dydį, buto vertę be renovacijos, teisėjų kolegija nusprendė, kad priteisus kompensaciją pagal ginčo buto aktualią vertę atsakovė, kuri nėra prisidėjusi prie ginčo turto pagerinimo ir kuri išvengtų prievolės apmokėti turto pagerinimo išlaidas, nepagrįstai praturtėtų ieškovės sąskaita. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad priteista kompensacija, neįvertinus turto pagerinimo išlaidų, kurias teks padengti ieškovei, neatitinka teisingumo, protingumo kriterijų, todėl ją sumažino.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, jog daugiabučio gyvenamojo namo renovacija didina tokiaame daugiabučiame gyvenamajame namo esančio buto ar kitų patalpų vertę, tačiau buto ar kitos patalpos vertė nesikeičia tiek, kiek buvo patirta renovacijos išlaidų. Kadangi nei Lietuvos Respublikos valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymas, nei Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas nenustato jokios kitokios taisyklės, o iš daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos kilusios prievolės pereina naujam savininkui pagal įstatymą, teisėjų kolegija išaiškino, kad, nustatant tokiaame name esančio buto ar patalpų rinkos vertę, renovacijos išlaidos nėra atimamos iš buto ar patalpų rinkos vertės, tačiau gali būti viena iš aplinkybių, į kurias atsižvelgiama nustatant tokio buto ar patalpų vertę.

Teisėjų kolegijos vertinimu, bendrieji civilinės teisės teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai sudaro pagrindą, atidalijant bendraturčio dalį pagal CK 4.80 straipsnį ir nustatant kompensacijos dydį, atsižvelgti į tai, ar iki atidalijimo bendraturtis patyrė daugiabučio gyvenamojo

namo renovacijos išlaidų. Nebūtų sąžininga ir teisinga, nes nebūtų užtikrinamas bendraturčių interesų balansas, jeigu dėl daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos buto ar kitų patalpų vertės padidėjimas atitektų ir tokio buto ar patalpų bendraturčiui, kuris nepatyrė jokių daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos išlaidų.

Teisėjų kolegija išaiškino, kad kai yra atidalijamas butas ar kitos patalpos renovuotame daugiabučiame gyvenamajame name, nustatant bendraturčiui mokėtinos kompensacijos dydį, turi būti atsižvelgiama į tai, ar bendraturtis patyrė renovacijos išlaidų ir (ar) kokią jų dalį patyrė. Jeigu bendraturtis nepatyrė renovacijos išlaidų, nustatant kompensacijos dydį, turi būti nustatoma tokio buto ar patalpų rinkos vertė atimant buto vertės padidėjimą, atsiradusį dėl daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos, ir nuo gautos vertės apskaičiuojama kompensacija, proporcinga bendrosios nuosavybės daliai.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai netaikė Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo 6 straipsnio 6 dalies normos, neteisingai taikė CK 4.80 straipsnį, dėl to galėjo būti neteisingai nustatyta atsakovei mokėtina kompensacija.

Kasacinis teismas nurodė, kad byloje būtina nustatyti, ar daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos išlaidos buvo ieškovės ir atsakovės sumokėtos, kiek pasikeitė šalių buto vertė dėl namo renovacijos, ir, atsižvelgiant į šias nustatytinas aplinkybes, turės būti vertinama atsakovei mokėtina kompensacija, todėl panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-228-611/2023

Sutarčių teisė

Dėl vienašališko sutarties nutraukimo

Ieškovė prašė teismo pripažinti atsakovės pranešimą dėl vienašališko automobilio išperkamosios nuomos sutarties nutraukimo neteisėtu, o atsakovė priešieškiniu prašė priteisti solidariai iš ieškovės ir iš jos direktorės skolą už nesumokėtas įmokas iki sutarties nutraukimo, nuostolių atlyginimą ir procesines metines palūkanas.

Ieškovė nurodė, kad ji su atsakove sudarė automobilio išperkamosios nuomos sutartį. Netrukus po sutarties sudarymo automobilis sugedo. Ieškovė kreipėsi į atsakovę su reikalavimu suremontuoti automobilį. Atsakovė sutiko su šiuo reikalavimu ir savo pasirinkimu nusprendė remontuoti automobilį remonto paslaugas teikiančioje bendrovėje. Tačiau perėmus automobilį paaiškėjo, kad defektai neištaisyti, todėl buvo kreiptasi pakartotinai. Tokia situacija tęsėsi kelerius metus. Tarp ieškovės, remonto paslaugas teikiančios bendrovės ir atsakovės dėl nekokybiškos automobilio būklės kilo konfliktas. Remonto bendrovė, iš anksto nederinusi, pateikė ieškovei apmokėti sąskaitą už darbus, kurie, kaip paaiškėjo vėliau, buvo nekokybiškai atlikti arba iš viso neatlikti, o atsakovė pradėjo reikšti reikalavimus dėl neva susidariusios skolos apmokėjimo. Ieškovė gavo pranešimą iš atsakovės dėl vienašališko sutarties nutraukimo ir šį pranešimą ginčijo teisme.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino, priešieškinių atmetė. Teismas nusprendė, kad automobilis ieškovei buvo perduotas su užslėptu variklio defektu. Teismas nurodė, kad atsakovė ar remonto paslaugas teikianti bendrovė, nesudariusios konkrečių sąmatų, neinformavusios apie tai ieškovės ir negavusios jos sutikimo, atliko automobilio remontą savo nuožiūra, todėl nusprendė, kad ieškovė neturėjo pareigos apmokėti ginčijamos automobilio remonto sąskaitos. Nustatęs, kad ieškovė nuomos ir kitų įmokų pagal sutartį nepraleido, byloje nesant duomenų apie kokius nors kitus esminius sutarties pažeidimus, teismas pripažino, kad atsakovė neteisėtai vienašališkai nutraukė sutartį su ieškove. Konstatavęs, jog ieškovė neturėjo pareigos apmokėti atsakovės išrašytos sąskaitos, ir pripažinęs vienašališką sutarties nutraukimą neteisėtu, teismas atmetė atsakovės priešieškiniu reikalavimus.

Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs atsakovės apeliacinį skundą, panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir priėmė naują sprendimą – ieškovės ieškinį atmetė, o bylos dalį dėl

atsakovės priešieškinių reikalavimų gražino iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Apeliacinės instancijos teismas vertino, kad byloje pateikti įrodymai nėra pakankami konstatuoti, jog automobilis jo perdavimo ieškovei metu buvo su paslėptu variklio defektu, todėl nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą, jog atsakovė perdavė automobilį su variklio defektu, dėl kurio daikto negalima naudoti įprastai pagal jo tikslinę paskirtį. Konstatavęs, jog sąskaita už remonto paslaugas buvo išrašyta pagrįstai, o ieškovei jos neapmokėjus susidarė įsiskolinimas, taip pat byloje nesant duomenų, kad ieškovė atsakovės apskaičiuotą įsiskolinimą būtų sumokėjusi, apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai tenkino ieškinių reikalavimą dėl vienašališko sutarties nutraukimo pripažinimo neteisėtu.

Kasacinis teismas nurodė, kad, sprendžiant, ar atsakovės išrašyta sąskaita laikytina pinigine prievole pagal sutartį, aplinkybė, ar automobilis ieškovei buvo perduotas su esminiais defektais, neturi esminės reikšmės. Įvertinusi sutarties nuostatas, kad ieškovė įsipareigoja atlikti automobilio einamąjį ir kapitalinį remontą, kad buvo susitarta dėl kompensavimo mechanizmo atsakovei patyrus išlaidų dėl automobilio valdymo ir naudojimo bei atsakovei pateikus įrodymų, jog ji galimai šias išlaidas patyrė, teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo vertinimui, kad sąskaita faktūra už automobilio remonto paslaugas laikytina pinigine prievole pagal sutartį.

Kasacinis teismas pabrėžė, kad vien tik formalus sutarties esminių nuostatų pažeidimas, jeigu neatsiranda neigiamų pasekmių (žalos) nukentėjusiai šaliai, paprastai leidžia daryti išvadą, kad esminio sutarties pažeidimo nebuvo, o nukentėjusios šalies rėmimasis tokia aplinkybe vienašališkai nutraukiant sutartį reiškia bandymą įrodyti tariamą ar apsimestinį sutarties nutraukimo pagrindą. Kasacinis teismas akcentavo savo ankstesnę praktiką, kad net ir tuo atveju, kai vienašalis sutarties nutraukimas formaliai atitinka sutarties sąlygas, turi būti įvertinta, ar sutartį vienašališkai nutraukusi šalis, naudodamasi jai suteikta sutarties nutraukimo teise, veikė pagal sąžiningumo principo reikalavimus. Sąžiningumas versle reiškia laikymąsi tiek bendrųjų elgesio standartų, taikomų bet kuriam žmogui, tiek specifinių elgesio standartų, susiklosčiusių tam tikroje verslo srityje.

Teisėjų kolegijos vertinimu, šalių sudaryta lizingo sutartimi ieškovė, mokėdama automobilio nuomos įmokas, siekė įgyti automobilį asmeninėn nuosavybėn. Atsakovės pagrindinis lūkestis buvo laiku gauti automobilio nuomos įmokas. Byloje nustatyta, kad ieškovė tinkamai ir laiku mokėjo automobilio nuomos įmokas, nutraukiant sutartį ieškovė neturėjo pradelstų periodinių mokėjimų, be to, buvo sumokėjusi daugiau nei 60 procentų automobilio vertės. Tuo tarpu automobilio remonto išlaidų atlyginimas, nors ir gali būti kildinamas iš sutarties nuostatų, nelaikytinas pagrindiniu sutarties šalių tikslu, paskatinusiu jas sudaryti sutartį.

Teisėjų kolegijos vertinimu, atsakovei vienašališkai nutraukus sutartį tuo pagrindu, kad nebuvo apmokėta ieškovės ginčijama sąskaita už automobilio remontą, nors ieškovė buvo apmokėjusi daugiau nei 60 proc. automobilio vertės, be to, nesant įrodymų dėl kitų sutarties pažeidimų, būtų padaroma neproporcingai didelė žala kontrahento (ieškovės) teisėtiems interesams, lyginant su sutartį nutraukiančios šalies (atsakovės) interesais. Be to, situacija, kai, ieškovei ginčijant atsakovės išrašytą sąskaitą už automobilio remontą ir nesant kitokio įsiskolinimo pagal lizingo sutartį, atsakovė nutraukia sutartį vien formaliais pagrindais ir jai lieka tiek ieškovės sumokėtos įmokos, tiek automobilis, gali būti traktuojama kaip nesilaikymas bendrųjų elgesio standartų, taip pat specifinių elgesio standartų, susiklosčiusių lizingo teisinių santykių pagrindu.

Atsižvelgdamas į tai, kas nurodyta, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas, jog atsakovė šalių sudarytą lizingo sutartį nutraukė pagrįstai, netinkamai taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias sutarčių aiškinimą, vienašališką sutarties nutraukimą esant esminiam jos pažeidimui, todėl panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalį, kuria buvo atmestas ieškovės ieškinys, ir paliko nepakeistą pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį, kuria ieškovės ieškinys buvo patenkintas. Kitą apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalį, kuria išspręstas priešieškinių klausimas, paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-232-684/2023

Civilinė atsakomybė

Dėl mokėtojo teisės susigrąžinti neautorizuotos operacijos sumą

Ieškovė (mokėtoja) prašė priteisti iš atsakovės (mokėjimo paslaugų teikėjos) nuostolių atlyginimą, palūkanas ir procesines palūkanas. Ieškovė nurodė, kad iš jos banko sąskaitos yra atliktos tam tikros mokėjimo operacijos, kurių ji neautorizavo, tačiau jų metu neteko 5345,36 Eur. Atsakovė nesutiko grąžinti ieškovei nurodytos sumos, todėl ieškovė kreipėsi į teismą.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Teismas padarė išvadą, kad nenustatyti atsakovės neteisėti veiksmai ar neteisėtas pasyvumas, kuris būtų nulėmęs ieškovės nuostolius. Teismas pažymėjo, kad net jei kortelės duomenis panaudojo kiti asmenys, kai nėra duomenų apie jų nutekimą, kilusios pasekmės tenka pačiam kortelės turėtojui, nes nėra jokių mokėjimo paslaugas teikiančios įmonės neteisėtų veiksmų, o nuostolių atsirado ne dėl mokėjimo paslaugų teikėjo, o dėl paties kortelės turėtojo veiksmų ar nerūpestingumo.

Apeliacinės instancijos teismas paliko nepakeistą pirmosios instancijos teismo sprendimą. Byloje nesant duomenų, jog ieškovė būtų susitarusi dėl saugesnio identifikavimo būdo (pavyzdžiui, susikuriant saugos kodą), teismas nusprendė, jog tam, kad būtų įvykdytas mokėjimas, ieškovei pakako suvesti „Visa“ kortelės duomenis. Teisėjų kolegija nusprendė, kad, vertinant nustatytą aplinkybių visumą, darytina išvada, jog būtent ieškovės labai neatsargus elgesys lėmė jai kilusius nuostolius. Dėl šios priežasties pirmosios instancijos teismas neturėjo teisinio pagrindo įpareigoti atsakovę grąžinti ieškovei lėšas, kurios prarastos dėl pačios ieškovės netinkamų veiksmų (neveikimo).

Kasaciniame skunde ieškovė kėlė klausimą dėl saugesnio autentiškumo patvirtinimo būdo procedūros taikymo, nurodė, kad ginčijamos mokėjimo operacijos atitinka elektroninės nuotolinės mokėjimo operacijos sąvoką, todėl šioms mokėjimo operacijoms turėjo būti taikomos saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūros, tačiau jų atsakovė ir trečiasis asmuo netaikė.

Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymu nustatyta tokia mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybės už neautorizuotą mokėjimą sistema, pagal kurią mokėtojas turi teisę į neautorizuotos operacijos sumos sugrąžinimą, o mokėjimo paslaugos teikėjas turi pareigą ją sugrąžinti, išskyrus atvejus, jei nustatoma, kad: 1) mokėtojas veikia nesąžiningai; 2) mokėtojas tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidžia vieną ar kelias Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytas mokėtojo pareigas, susijusias su mokėjimo priemonėmis ir personalizuotais saugumo duomenimis. Tam tikrais įstatymo nustatytais atvejais mokėtojui gali tekti prisiimti nuostolius dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų, tačiau neviršijant įstatymo nustatytos maksimalios ribos.

Nurodyta mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybės už neautorizuotą mokėjimą sistema reiškia griežtąją mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybę už atliktas neautorizuotas mokėjimo operacijas, t. y. atsakomybę be kaltės. Kita vertus, mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybė be kaltės neeliminuoja paties mokėtojo pareigos elgtis rūpestingai ir atsakingai. Todėl tuo atveju, jei mokėtojas elgiasi nesąžiningai ar tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidžia įstatyme jam nustatytas pareigas, paslaugos teikėjas yra atleidžiamas nuo atsakomybės. Ne bet kokių mokėtojo pareigų nevykdymas yra pagrindas atleisti mokėjimo paslaugos teikėją nuo atsakomybės, o būtent Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytų mokėtojo pareigų, kurios susijusios su mokėjimo priemonėmis ir personalizuotais saugumo duomenimis, be to, paprastas mokėtojo neatsargumas nėra laikomas mokėjimo paslaugos teikėjo atleidimo nuo atsakomybės sąlyga. Speciali taisyklė taikoma, jei mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo, tokiu atveju mokėjimo paslaugos teikėjas atleidžiamas nuo atsakomybės tik tuomet, jeigu mokėtojas veikė nesąžiningai.

Nurodytoje atsakomybės sistemoje nustatytas ir mokėtojui palankus įrodinėjimo naštos mechanizmas. Mokėtojui pakanka tik nurodyti, kad jis neautorizavo mokėjimo operacijų, o mokėjimo paslaugos teikėjas turi įrodyti, kad mokėtojas autorizavo mokėjimo operaciją ar veikė nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdė vienos ar kelių Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytų pareigų. Mokėjimo paslaugos teikėjas privalo pateikti konkrečius įrodymus, kad mokėtojas elgėsi nesąžiningai, tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidė jam įstatymo nustatytas pareigas.

Kasacinis teismas išaiškino, kad saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės Lietuvos Respublikoje mokėjimo paslaugų teikėjai privalėjo taikyti nuo 2019 m. rugsėjo 14 d., todėl apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nusprendė, jog jos turėjo būti taikomos nuo 2021 m. sausio 1 d.

Pagal CK 6.189 straipsnio 1 dalį, sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje nustatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai, tai reiškia, kad, neatsižvelgiant į tai, kokias nuostatas pažeidė – įstatymo ar sutarties, šalių atsakomybė laikytina sutartine. Mokėjimo paslaugų teikėjo pareiga taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės yra įstatymo nustatyta pareiga. Ši pareiga taikoma nepriklausomai nuo šalių susitarimo. Todėl kai mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo, mokėtojui dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai tenka tik tuo atveju, jeigu jis veikė nesažiningai. Byloje mokėtojo (ieškovės) nesažiningas elgesys nėra nustatytas, todėl nėra pagrindo atleisti paslaugos teikėją nuo atsakomybės.

Kasacinis teismas nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, netinkamai aiškindamas materialiosios teisės normas dėl mokėjimo paslaugų teikėjo pareigos taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės, nepagrįstai nusprendė, kad nėra prielaidų mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybei kilti, todėl apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir bylą perdavė iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-182-1075/2023

Statybų teisė

Dėl gynybos būdo – įpareigojimo vykdyti įsipareigojimus ir įrengti projektinėje dokumentacijoje nurodytas automobilių statymo vietas, kai daugiabučiai gyvenamieji namai jau pripažinti tinkamais naudoti, – galimumo neginčijant pripažinimo tinkamais naudoti aktų, kuriems ginčyti suėjęs naikinamasis terminas

Ieškovas, viešąjį interesą ginantis prokuroras, prašė įpareigoti atsakovę savo lėšomis suprojektuoti ir įrengti žemės sklype visas automobilių statymo vietas, nurodytas įsipareigojimuose ir sutikime. Ieškovas nurodė, kad Vilniaus miesto savivaldybės administracija išdavė statybą leidžiančius dokumentus dėl daugiabučių gyvenamųjų namų kompleksų statybos. Šių objektų projektiniuose dokumentuose nurodyta, kad dalis privalomų įrengti automobilių statymo vietų bus įrengta požeminėse ir antžeminėse žemės sklypų, kuriuose stovi daugiabučiai gyvenamieji namai, stovėjimo aikštelėse, o likusieji automobiliai Aplinkos ministerijos sutikimu bus statomi gretimame sklype įrengtose automobilių saugyklose. Žemės sklypo savininkė vienašališkai ir neatšaukiamai įsipareigojo papildomai suprojektuoti ir įrengti automobilių stovėjimo vietų, būtinų atitinkamo statybos techninio reglamento reikalavimams įgyvendinti, skaičių. Daugiabučius gyvenamuosius namus pripažinus tinkamais naudoti, žemės sklypo savininkė pardavė žemės sklypą atsakovei, kuri sutartimi įsipareigojo vykdyti pardavėjos neįvykdytus įsipareigojimus.

Pirmosios instancijos teismas atmetė ieškovo reikalavimą. Teismas nustatė, kad Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija išdavė daugiabučių gyvenamųjų namų, požeminių ir antžeminės automobilių stovėjimo aikštelių, antžeminių automobilių stovėjimo aikštelių pripažinimo tinkamais naudoti aktus. Teismas padarė išvadą, kad daugiabučių namų kompleksai galėjo būti pripažinti tinkamais naudoti tik statytojams atlikus visus būtinus statybos darbus (įskaitant automobilių stovėjimo vietų įrengimą). Darbų, kurių atlikimas pagal reglamento nuostatas galėjo būti atidėtas (tarp jų ir automobilių stovėjimo vietų įrengimo), aktuose nėra. Teismas nurodė, kad valstybinė komisija pastatytus daugiabučių gyvenamųjų namų kompleksus vertino kaip atitinkančius statybos techninius projektus, statybos leidimus, kitus dokumentus, ir kitoks teisinis šios dalies vertinimas neatliekamas, nes to neleidžia ABTĮ 30 straipsnyje nustatytas reglamentavimas (suėjęs naikinamasis terminas). Įvertinęs atsakovės pagal sutartį su žemės sklypo pardavėja prisiimtų įsipareigojimų turinį, teismas nurodė, kad, pripažinus ginčo kompleksų statinius tinkamais naudoti, buvo konstatuota, jog daugiabučių gyvenamųjų namų kompleksai atitinka visus jiems teisės aktų

keliams reikalavimus, todėl sudarant sutartį įsipareigojimai buvo pasibaigę, žemės sklypo pardavėja, kuri buvo ir ginčo statinių statytoja, negalėjo perduoti daugiau įsipareigojimų, nei turėjo pati.

Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs ieškovo ir trečiojo asmens apeliacinius skundus, pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą. Apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai nevertino aktų teisėtumo ir pagrįstumo, konstatavęs, jog praleistas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ABTĮ) 30 straipsnio 1 dalyje nustatytas naikinamasis 10 metų senaties terminas jiems ginčyti.

Kasacinis teismas, nagrinėdamas, ar daugiabučių gyvenamųjų namų kompleksų pripažinimo tinkamais naudoti momentu jau turėjo būti įrengtos būtinos automobilių stovėjimo vietos, padarė išvadą, kad išduodant statybos leidimus galioję statybos techniniuose reglamentuose nurodyti reikalavimai, nors tokia pareiga ir nėra tiesiogiai (lot. *expressis verbis*) nurodyta juose, sistemiškai vertinant, turi būti aiškinami kaip įtvirtinantys pareigą įrengti automobilių stovėjimo vietas statomo daugiabučio gyvenamojo namo butams iki daugiabučio gyvenamojo namo pripažinimo tinkamu naudoti, nepriklausomai nuo to, kurioje vietoje tokios automobilių stovėjimo vietos įrengiamos.

Pasisakydamas dėl teisės reikalauti atlikti tam tikrus statybos darbus atskirai neginčijant statinių pripažinimo tinkamais naudoti aktų, kasacinis teismas nurodė, kad pripažinimo tinkamu naudoti aktas sukelia tiesiogines teises pasekmes statytojui (naudotojui), kadangi tokio akto pagrindu statytojas (naudotojas) įgyja teisę naudotis statiniu, įgyja nuosavybės teises į statinį, statinys tampa civilinės apyvartos objektu. Pripažinimo tinkamu naudoti aktas patvirtina statybos pagal statybos leidimą užbaigimo faktą. Nustačius, kad statinio pripažinimo tinkamu naudoti aktas surašytas nesant tam teisinio pagrindo, toks aktas turi būti ginčijamas. Tokiam aktui pripažinti negaliojančiu pagal ABTĮ 30 straipsnio 1 dalį taikomas naikinamasis dešimties metų terminas. Pasibaigus šiam terminui statinio pripažinimo tinkamu naudoti aktas nebegali būti ginčijamas teisme, t. y. nebegali būti peržiūrimos teisme tokiu aktu sukeltos materialinės teisinės pasekmės. Toks aiškinimas lemia, jog statytojas nebegali būti įpareigojamas pašalinti statinio trūkumus, dėl kurių buvimo negalėjo būti surašytas pripažinimo tinkamu naudoti aktas, neginčijant paties tokio akto. Priešingas aiškinimas prieštarautų ir paneigtų ABTĮ 30 straipsnyje įtvirtinto naikinamojo termino tikslus ir paskirtį.

Teisėjų kolegija pripažino teisiškai pagrįsta bylą nagrinėjusių teismų išvadą, kad, pasibaigus naikinamajam terminui teismine tvarka skūsti pripažinimo tinkamais naudoti aktus, nebegalimas ieškovo reikalavimo įpareigoti atsakovę įrengti automobilių stovėjimo vietas tenkinimas.

Remdamasis nurodytais argumentais kasacinis teismas paliko nepakeistus teismų procesinius sprendimus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-169-611/2023

Nemokumo teisė

Dėl nekilnojamojo turto realizavimo fizinio asmens bankroto byloje, kai turtas priklauso ne tik bankrutuojančiam asmeniui, bet ir kitam bendraturčiui

Pareiškėjas (hipotekos kreditorius) prašė leisti bankroto administratoriui fizinio asmens bankroto byloje parduoti abiem bendraturčiams priklausančias turto dalis, kadangi toks turto pardavimas leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis. Pareiškėjas nurodė, kad teismo patvirtintame mokumo atkūrimo plane nustatytas bankrutuojančiam asmeniui priklausančio turto dalies pardavimas. Abu nekilnojamojo turto kompleksai bankrutuojančiam asmeniui priklauso jungtinės nuosavybės teise kartu su sutuoktiniu, kadangi turtas buvo įgytas santuokos metu, turto dalys nėra nustatytos.

Pirmosios instancijos teismas leido bankroto administratoriui parduoti visą bankrutuojančiam asmeniui ir jo sutuoktiniui bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančią turimą. Kitą prašymo dalį atmetė.

Teismas nusprendė, kad išieškojimas iš bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo ir bankrutuojančiam fiziniam asmeniui asmeninės nuosavybės teise

priklausančio gyvenamojo namo notaro atlikto vykdomojo įrašo pagrindu buvo vykdomas vykdomojoje byloje, o tai, teismo vertinimu, sudaro pagrindą išvadai, kad antstolis išieškojimą į žemės sklypą buvo nukreipęs. Teismas nusprendė, kad viso šio žemės sklypo pardavimas leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis. Teismas vertino, kad žemės sklypo bendraturčių dalių ir naudojimosi tvarkos nustatymas yra netikslingas, ekonomiškai nenaudingas, nes, pardavus įkeistą turtą, pirmiausia tenkinami hipotekos kreditoriaus reikalavimai.

Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bankrutuojančio fizinio asmens sutuoktinio atskirąjį skundą, pirmosios instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Kasaciniame skunde suinteresuotas asmuo (bankrutuojančio fizinio asmens sutuoktinis) kėlė netinkamo Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo (toliau – FABĮ) 27 straipsnio 8 dalies aiškinimo ir taikymo klausimą, nurodydamas, kad bylos faktinė situacija neatitiko FABĮ 27 straipsnio 8 dalyje išvardytų sąlygų, nes vykdomojoje byloje antstolis nėra nukreipęs išieškojimo į jam priklausančią turto dalį, o jis yra išreiškęs aiškų nesutikimą dėl jo turto dalies pardavimo sutuoktinės bankroto byloje. Be to, byloje buvo nustatyta, kad išieškojimo veiksmai iš jo turto šiuo metu nėra vykdomi.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad, pagal kasacinio teismo praktiką, sprendžiant dėl FABĮ 27 straipsnio 8 dalies taikymo, būtina atriboti dviejų tipų situacijas. Pirma, atvejus, kai parduodamas keliems asmenims bendrosios nuosavybės teise priklausantis turtas, tačiau ne visiems bendraturčiams iškelta bankroto byla ir antstolis išieškojimą iš bendraturčių, kuriems nėra iškelta bankroto byla, yra nukreipęs į šį turtą. Tokiu atveju teismas bendraturčio ar kreditoriaus prašymu, gavęs visų bendraturčių sutikimą, gali leisti bankroto administratoriui arba antstoliui parduoti visą turtą, jeigu toks turto pardavimas tikėtinai leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis. Būtent šią situaciją ir reguliuoja FABĮ 27 straipsnio 8 dalis. Antra, atvejus, kai yra siekiama parduoti turtą, kuris priklauso ir nebankrutuojančiam bendraturčiui, tačiau jo atžvilgiu antstolio atliekami išieškojimo veiksmai iš šio turto nėra vykdomi. Šiai situacijai FABĮ 27 straipsnio 8 dalis nėra taikoma, todėl, užtikrinant nuosavybės teisių apsaugą, bendraturčių turtas kaip vienetas tokiais atvejais gali būti parduodamas tik gavus nebankrutuojančių bendraturčių sutikimą parduoti visą turtą.

Kasacinis teismas, aiškindamas FABĮ 27 straipsnio 8 dalį, konstatavo, kad teismo leidimu nemokumo administratoriaus ar antstolio gali būti parduodamas bankrutuojančiam asmeniui ir trečiajam asmeniui bendrosios nuosavybės teise priklausantis turtas, kai trečiajam asmeniui nėra iškelta bankroto byla, kai: (i) yra vykdomas išieškojimas iš kito nebankrutuojančio bendraturčio; (ii) kito nebankrutuojančio asmens skolų išieškojimas yra nukreiptas būtent į turtą, bendrosios nuosavybės teise priklausantį kartu su bankrutuojančiu asmeniu; (iii) toks turto pardavimas tikėtinai leistų už jį gauti didesnę kainą negu jo pardavimas dalimis; yra gautas bendraturčio pritarimas dėl tokio pardavimo arba ir nesant jo pritarimui, jeigu nesutikimas nėra pagrįstas. Jeigu nebankrutuojančio bendraturčio skolų išieškojimas nėra nukreiptas į bendrosios nuosavybės teise su bankrutuojančiu asmeniu priklausantį turtą, viso turto kaip vientiso objekto pardavimas galimas tik esant nebankrutuojančio bendraturčio sutikimui, o jo nesant viso turto kaip turtinio vieneto pardavimas nėra galimas. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, susiklosčius pastarajai situacijai, taikytina FABĮ 27 straipsnio 7 dalies norma, pagal kurią turi būti nustatoma bankrutuojančio fizinio asmens bendro su kitais bendraturčiais turto dalis ir parduodama FABĮ nustatyta tvarka.

Toks aiškinimas paremtas nuosavybės neliečiamumo principu ir tuo, kad tik turto savininkas gali disponuoti jam priklausančiu turtu, išskyrus įstatymo įtvirtintus išimtinius atvejus. Tik kai abiejų bendraturčių skolų išieškojimas priverstine tvarka yra nukreiptas į bendrą turtą ir turto savininkai nebegali savarankiškai juo disponuoti, turtas gali būti parduodamas kaip vienas objektas be bendraturčių sutikimo, nes tokiu atveju gali būti gaunama didesnė suma, o tai labiausiai atitinka tiek turto savininkų, tiek jų kreditorių interesus.

Kasacinis teismas nurodė, kad teismų nėra aiškiai nustatyta, ar šiuo metu bankrutuojančio fizinio asmens sutuoktinio skolų išieškojimas yra nukreiptas į ginčo turtą, jeigu ne – kokių pagrindu jis užbaigtas ar nutrauktas. Teismų netirta, ar vykdomojoje byloje antstolio vykdytas išieškojimas iš bankrutuojančio fizinio asmens, perduotas į bankroto bylą, toliau buvo tęsiamas iš bankrutuojančio

fizinio asmens sutuoktiniui priklausančios turto dalies, koks vykdomosios bylos statusas šia apimtimi yra šiuo metu.

Kasacinis teismas nusprendė, kad dėl nenustatytų faktinių aplinkybių byla nagrinėję teismai netinkamai aiškino FABĮ 27 straipsnio 8 dalį ir nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamo šios normos aiškinimo. Todėl panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir byla perdavė iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-230-611/2023

Civilinio proceso teisė

Dėl viešojo administravimo subjekto atstovavimo išlaidų atlyginimo

Trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, prašė priteisti iš atsakovės skolą, turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą bei procesines palūkanas.

Pirmosios instancijos teismas patenkino dalį trečiojo asmens reikalavimų, tačiau apeliacinės instancijos teismas panaikino šią pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį ir priteisė atsakovei iš trečiojo asmens apeliacinės instancijos teisme turėtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą advokato teisei pagalbai apmokėti.

Kasaciniu skundu trečiasis asmuo, be kitų kasacinio skundo argumentų, ginčijo apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalį, kuria atsakovei iš jo priteistas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas. Trečiojo asmens teigimu, pasitelkti advokato pagalbą atsakovei nebuvo būtina, nes atsakovė turi įdarbinusi profesionalius teisininkus, turi teisės departamentą, kuris atstovavo atsakovei pirmosios instancijos teisme, byloje iškelti teisiniai klausimai nebuvo sudėtingi, taikytos teisės normos yra aiškios, o teismų praktika dėl sutarčių vykdymo ir nutraukimo bei restitucijos yra nuosekli bei gausi.

Kasacinis teismas nurodė, kad atsakovė yra viešojo administravimo subjektas, pagal vykdomą veiklą ir specifiką ji gali turėti teisinį išsilavinimą turinčių darbuotojų, kurie teisme atstovauja pagal pavedimą šiam juridiniam asmeniui, taip pat atlieka kitus vidinius poreikius atitinkančius darbus, tačiau atsakovės darbuotojai (teisininkai) gali neturėti tokių kompleksinių ar specifinių žinių, reikalingų teisme atstovauti atsakovei sutarčių (ne)vykdymo, jų nutraukimo pagrįstumo ir pan. klausimais, todėl juridiniam asmeniui teisme gali atstovauti ir advokatas ar jo padėjėjas.

Teisėjų kolegija nesutiko su kasacinio skundo argumentais, kad vien tai, jog atsakovė turi teisinį išsilavinimą turinčių darbuotojų, savaime lemia jai pareigą naudotis tik šiais vidiniais profesiniais pajėgumais. Byloje patirtas viešojo administravimo subjekto išlaidas advokato pagalbai apmokėti teisėjų kolegija pripažino realiomis, būtinomis ir pagrįstomis, todėl padarė išvadą, jog apeliacinės instancijos teismas, priteisdamas atsakovės patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, tinkamai aiškino ir taikė teisės normas, reglamentuojančias bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-235-611/2023

Viešieji pirkimai

Dėl pirkimo būdu sudarytos sutarties keitimo, kai sumažėja atliekamų darbų apimtis

Tarp šalių kilo ginčas dėl sutarties sąlygų, kuriomis susitarta dėl fiksuotos kainos su peržiūra kainodaros būdo, pakeitimo, kai sutarties šaliai nereikėjo atlikti dalies už sutartą kainą nustatytų darbų, t. y. prašoma vykdyti sutartį joje iš anksto nustatytais sąlygomis ir pakeisti sutarties kainą dėl darbų apimties pasikeitimo, kai tokia sutarties keitimo sąlyga buvo nustatyta šalių pasirašytoje sutartyje. Ieškovė kreipėsi į teismą, prašydama dviejose šalių sudarytose statybos rangos sutartyse, kuriose susitarta dėl fiksuotos kainos su peržiūra, pakeisti nustatytas kainas, jas sumažinant atsakovės neatliktų darbų verte. Ieškovė nurodė, kad vykdydama statybos rangos darbus rangovė patikslino kabelių vietas ir paaiškėjo, kad kabelių trasos nepatenka į darbų zoną, todėl nebereikia atlikti šių

kabėlių perkėlimo darbų. Be to, pasirinkus kitą darbų atlikimo technologiją, dalis darbų nebuvo atliekami. Ieškovė siūlė atsakovei pakeisti sutarties sąlygas, tačiau atsakovė tam nepritarė.

Pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas bylą dėl statybos rangos sutarties, kuria susitarta dėl gelžbetoninio tilto rekonstrukcijos darbų, kainos pakeitimo, padarė išvadą, kad galimybė keisti šalių sutartį dėl sutarties kainos peržiūros atsisakant darbų ir įgyvendinant ekonomiškėsnį sprendinį buvo aiškiai įtvirtinta pirkimo dokumentuose ir šalių sudarytoje sutartyje, o nustačius, jog vykdant sutartį tam tikrų darbų nereikia atlikti, ieškovės reikalavimas sumažinti darbų kainą neatliktų darbų verte yra pagrįstas, todėl jį tenkino.

Apeliacinės instancijos teismas priėmė priešingą sprendimą – ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad nei sutartyje, nei pirkimo dokumentuose darbų kiekio (apimties) keitimas nebuvo iš anksto aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas, nurodant galimų keitimų apimtį, pobūdį ir aplinkybes, kuriomis tai gali būti atliekama. Sutartyje nenustatyta galimybė pakeisti fiksuotą kainą tuo atveju, jeigu konkrečių kabėlių nereikėtų iškelti, o bendro pobūdžio nurodymas, kad sutartis gali būti keičiama, kai yra būtinybė atsisakyti ar mažinti darbų apimtį, neleidžia daryti išvados, jog dėl to yra aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai susitarta. Kolegijos vertinimu, priešingas traktavimas neatitiktų fiksuotos kainos esmės, be to, tai nesuderinama ir su rangovės teisių apsauga, jai sutaupius nepakenkiant užsakovės interesams.

Pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas bylą dėl statybos rangos sutarties, kuria susitarta dėl tilto rekonstravimo į gofruotą pralaidą, kainos pakeitimo, ieškovės ieškinį atmetė. Teismas nurodė, kad sutartyje nėra nustatyta galimybė pakeisti fiksuotą kainą tuo atveju, jeigu konkrečių kabėlių iškelti nereikėtų. Teismo vertinimu, išvadai, kad sutartyje yra aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai susitarta pakeisti jos kainą, nepakanka bendro pobūdžio nurodymo, jog sutartis gali būti keičiama, kai yra būtinybė ar tikslingumas atsisakyti atskiro darbo ar mažinti apimtį dėl to, kad darbai ar jų dalis tapo nereikalingi užsakovei ir (ar) užsakovė nebeturi pakankamo finansavimo, ir (ar) dėl kitų priežasčių, susijusių su susitarimu dėl kiekio (apimties) keitimo.

Apeliacinės instancijos teismas paliko nepakeistą pirmosios instancijos teismo sprendimą.

Kasaciniais skundais ieškovė ginčijo apeliacinės instancijos teismų sprendimus, įrodinėdama teismų išvadų, kuriomis nebuvo konstatuotas pagrindas pakeisti fiksuotą sutarties kainą, nepagrįstumą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal teisinį reglamentavimą pirkimo sutartis jos galiojimo laikotarpiu galėtų būti keičiama joje nustatytais sąlygomis, jei perkantysis subjektas jau pirkimo dokumentuose ir pirkimo sutartyje būtų įtvirtinęs baigtinį sąrašą konkrečių atvejų, kada galėtų būti keičiamos tokios sutarties nuostatos. Norint pakeisti pirkimo sutartį pagal Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo (toliau – Pirkimų įstatymas) 97 straipsnio 1 dalies 1 punktą, konkretūs galimi pirkimo ar preliminariosios sutarties pakeitimai pirkimo dokumentuose privalo būti suformuluoti aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai, t. y. nurodant ne tik galimybė keisti sutartį, bet ir nustatant aiškiai pakeitimų apimtį, jų pobūdį bei aplinkybes, kurioms esant pakeitimai gali būti atliekami. Tokiu būdu būtų galima vykdyti pirkimo sutartį ir ją keisti joje nustatytais sąlygomis, kartu užtikrinant pagrindinių viešųjų pirkimų principų (tiekėjų lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo, skaidrumo) laikymąsi. Šiuo atveju kainos sumažinimas dėl sumažėjusios darbų apimties savo esme laikytinas pirkimo sutarties vykdymu tiek pirkimo dokumentuose, tiek ir pačioje sutartyje nurodytais sąlygomis, taigi pirkimo sutarties sąlygos, nustatančios kainą, koreguojamos (keičiamos) esant iš anksto sutartyje aptartoms aplinkybėms ir nustatyta tvarka.

Nagrinėjamose bylose teismų nustatyta, kad nei vienoje, nei kitoje sutartyje, nei abiejų sutarčių pirkimų dokumentuose nebuvo aptartas darbų apimties keitimas taip, kaip tai reglamentuojama minėtoje teisės normoje. Teismų nustatyta ir tai, kad pirkimo dokumentuose taip pat nėra nuostatų, kuriose būtų aptarta galimo keitimo apimtis, pobūdis, konkreti tvarka ir kitos aplinkybės, kuriomis toks keitimas atliekamas. Vien tai, kad pirkimų dokumentuose (lokalinėse sąmatose ir techniniuose darbo projektuose) yra nurodyti konkretūs darbai, kurių galimai nereikės atlikti, taip pat aiškūs atsakovės nevykdyti darbai, neleido kasaciniam teismui daryti išvados, kad

darbų apimties keitimas buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas taip, kaip reglamentuojama teisės aktuose. Atsižvelgdamas į tai kasacinis teismas nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismas, darydamas išvadą, jog sutarčių nuostatose nėra aiškiai ir tiksliai apibrėžtos darbų apimties keitimo sąlygos, tinkamai aiškino ir taikė Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo, Pirkimų įstatymo, Kainodaros taisyklių nustatymo metodikos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. IS-95, nuostatas, tinkamai vadovavosi sutarčių aiškinimo taisyklėmis ir padarė pagrįstą išvadą, jog sutartyje nebuvo aptartas jos vykdymas pasikeitus darbų apimčiai.

Remdamasis nurodytais argumentais kasacinis teismas paliko nepakeistus apeliacinės instancijos teismo procesinius sprendimus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-245-916/2023

Darbo teisė

Dėl darbo pareigų pažeidimo pobūdžio

Ieškovas prašė teismo panaikinti atsakovės (darbdavės) įsakymą, kuriuo jam paskirta drausminė nuobauda – atleidimas iš pareigų; grąžinti jį į pareigas ir išspręsti kitus su neteisėtu atleidimu susijusius klausimus. Ieškovo atleidimas iš pareigų buvo siejamas su jo individualios veiklos vykdymu ir darbo santykiais su kita viešąja įstaiga negavus Kultūros ministerijos leidimo.

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį. Teismai konstatavo, kad ieškovo padarytas darbo drausmės pažeidimas pagrįstai laikytas šurkščiu ir už jį taikyta drausminė nuobauda yra pagrįsta.

Kasacinis teismas nurodė, kad ir be Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (VTEK) sprendimo, kuriuo rėmėsi atsakovė, atleisdama ieškovą, ir kuris nagrinėjamoje byloje buvo panaikintas, steigėjas (Lietuvos Respublika, šiuo atveju jai atstovaujanti Kultūros ministerija) taip pat galėjo konstatuoti ieškovo veiksmus, sukėlusius viešųjų ir privačių interesų konfliktą.

Pareiga juridinio asmens vadovui būti lojaliam ir vengti interesų konflikto kyla ne tik iš šio įstatymo, bet ir iš CK 2.87 straipsnio 1–5 dalyse įtvirtintų taisyklių, kurios, be kita ko, reglamentuoja ir biudžetinių įstaigų vadovų pareigas jų įstaigoms, todėl šurkščiu darbo pareigų pažeidimu gali būti pripažįstama ne tik veikla, kuri VTEK sprendimu įvertinta kaip pažeidžianti Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatas, bet ir veikla, šurkščiai pažeidžianti juridinio asmens organų narių bendrąsias pareigas.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog byloje nustatytų aplinkybių visuma leido pagrįstai spręsti, kad Lietuvos Respublikos profesionaliojo scenos meno įstatymo 13 straipsnio, įtvirtinančio, jog vadovui leidžiama dirbti kitą darbą ir gauti atlygį tik turint savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos vadovo leidimą, pažeidimas yra šurkštus darbo drausmės pažeidimas. Bylą nagrinėję teismai įvertino darbuotojo padaryto pažeidimo sunkumą, jo eitų pareigų specifiką ir reikšmingumą, ieškovo nebendradarbiavimą ir jo padaryto pažeidimo pobūdį (tiesioginį papildomos veiklos ryšį su ieškovo vadovaujama darbu įstaigoje, gaunamas iš šios veiklos pajamas). Susiklosčiusios ieškovo interesų konflikto situacijos neigimas lėmė, kad jis prarado šios įstaigos steigėjo ir savininko (valstybės) funkcijas įgyvendinančios Kultūros ministerijos pasitikėjimą juo kaip tinkamu eiti vadovo pareigas ir tai sudarė pakankamą pagrindą darbdaviui už ieškovo šurkštų darbo drausmės pažeidimą taikyti griežčiausią drausminę nuobaudą – atleidimą iš darbo.

Kasacinis teismas paliko nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutartį, kuria ieškovo ieškinys atmetas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-281-1120/2023

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt